

NOGAY TÜRKÇESİ YAZI DİLİ

Nogay Türkçesi edebî dili Nogay yazısının oluşturulmasıyla başlamıştır¹⁸. 1925 yılında uygunlaştırılmış Arap alfabesinin kullanıma girmesinin¹⁹ ardından 1927’de VCK NTA’nın aldığı “Birleştirilmiş Alfabe” kararıyla diğer Türk Kafkas halklarıyla beraber Nogay Türkleri için de uygulamaya geçiş hazırlıkları yapıldı. 1930 yılında Latin esaslı yeni alfabe kullanılmaya başlandı.

1931’de Mahaçkale’de yapılan I. Dağıstan Genel Yazım Konferansı’nda Dağıstan’daki halkların millî dillerinin imlası tartışıldı. Nogay Türkleri için de A.Ş. Canibekov’un hazırladığı ilk Nogay yazımı tasarısı üzerinde tartışıldı. Nogay Türkçesinin seslerinin özellikleri üzerinde durularak ünlü ve ünsüzlerin kelimedeki buldukları konumlara göre yazımı kuralları belirlendi²⁰. Alıntı kelimelerin yazımı konusu tartışıldı. Bu yazım projesi tamamen fonetik esaslara dayanıyordu.

1933’de II. Dağıstan Genel Yazım Konferansı’nda Nogay Türkçesinin yazım prensipleri yeniden gözden geçirildi. Çünkü uygulamanın fonetik esaslara bu denli bağlı bir yazımın herkesi kapsayacak şekilde standartlaşamayacağını gösterdiği kanısı yaygındı. Bu konferansta morfo-fonetik esaslara dayanan yeni bir yazım kabul edilmiştir. Buna göre bazı kurallar yeniden düzenlenmiştir. Örneğin 1931’deki kurallara göre yuvarlak ünlüler kelimedeki bütün konumlarda bulunabilirken yeni kurallara göre bu sesler sadece ilk hecede yazılıyor, başka hecelerdeki yuvarlak ünlüler düz ünlülerle gösteriliyordu. Ayrıca kelime sonundaki ötümlü ve ötümsüz ünsüzlerin ek aldıklarında ya da birleşik kelimelerde nasıl yazılabilecekleri belirlendi. Bu konferansta Nogay yazı dilinin hangi ağıza esaslanacağı konusu da tartışılmıştır. Kara-Nogay ağzının, yazı diline temel alınması uygun görülerek konferans kararına “Dağıstan’da oturan Nogay işçilerinin dili” olarak geçirilmiştir²¹. Buna Nogay Türkçesinin alfabesi ve yazımı üzerine çalışanlarla ders kitaplarını hazırlayan bilimadamlarının çoğunluğunun Dağıstan Nogaylarından olması etki etmiştir. Nogay

¹⁸(Red.) Baskakov, N.A., (S.A. Kalmıkova, M.F. Saruyeva), *Grammatika nogayskogo yazıkı* , *Fonetika i morfologiya*, Çerkessk 1973, s. 10.

¹⁹Baldauf, I., a.g.e., s. 314.

²⁰(Red.) Baskakov, N.A., (S.A. Kalmıkova, M.F. Saruyeva), s. 10-11.

²¹a.g.e., s. 12.

okulları için ilk ders kitapları, sözlükler, terminoloji sözlükleri vs. hep Dağıstan'da hazırlanmıştır. Ancak S.A. Kalmıkova'nın belirttiğine göre bu karar beklenen sonuçları vermemiştir, çünkü Kara-Nogay ve Kuban-Nogay ağızları arasında önemli leksikolojik farklılıklar bulunmaktadır. Kuban-Nogay ağzında Tatar Türkçesinin etkisi ve Arapça alıntılar çok azdır. Sadece Kara-Nogay ağzına özgü kelimeler yazı diline geçirilmiştir. Sonuç olarak Dağıstan'da basılan kitapları Karaçay-Çerkez bölgesindeki öğretim için kullanmak zordu. Bu yüzden 1935 yılında Dağıstan'daki yeni alfabe komitesinde alınan karara göre Nogay Türkçesi yazı dili Dağıstan'da oturan Nogayların konuşma diline dayanmakla beraber Karaçay-Çerkez Özerk Bölgesi'nde oturan Nogayların dili de dikkate alınacaktı²². Nogay Türkleri 1939 yılında Rus yazısı esasında hazırlanan alfabeyi kullanmaya başladılar.

Nogay Türkçesi en az incelenen Türk lehçelerinden birisidir. Sovyet devrine kadar yapılan birkaç çalışma Nogay folkloruyla ilgili bazı kayıt ve derlemelerden ibarettir²³. Doğrudan dil ile ilgili araştırmalar SSCB devrinde N.A. Baskakov ile başlamıştır.

Baskakov'un, 1936 yılında hazırladığı "Svod pravil pravopisaniya nogayskogo literaturnogo yazıka" ve "Pravila grammatičeskogo oformleniya terminologii nogayskogo yazıka" adlı projelerle Nogay yazı dilinin oluşturulmasında büyük payı olmuştur. Daha sonra *Nogayskiy yazık i ego dialekti* adlı eserinde Nogay Türkçesinin ağızlarını işleyen Baskakov, 1956 yılında çıkan Rusça-Nogayca ve 1963 yılında basılan Nogayca-Rusça sözlüğün de redaktörlüğünü yapmıştır. 1930'lu yıllardan itibaren M.K. Milih'in Nogay Türkçesinin bazı meseleleri hakkındaki çalışmaları başlamıştır. Yine aynı yıllarda A.Ş. Canibekov'un hazırladığı ders kitapları basılır. Daha sonra Nogay Türkçesini konu edinen tez çalışmaları yapılır, şekil bilgisi ve söz dizimiyle ilgili incelemeler yayınlanır²⁴.

²²a.g.e., s. 13.

²³Bu yayınlardan başlıcaları şunlardır:

Osmanov, M., *Nogayskie i kumıkskie teksti*, St.Petersburg 1883;

Falev, P.A., *Arabskaya novella v nogayskom epose*, Simferopol' 1915;

Samoyloviç, A.N., *Nareçiya nogaytsev i türkménov stavropol'skoy gubernii*, St.Petersburg 1913.

²⁴(Red.) Baskakov, N.A., (S.A. Kalmıkova, M.F. Saruyeva), s. 4.